

Kakukkmadár

A gyöngyvirág már kibontotta összesodrott levelének lány vitorláját, a fák sátra alatt visszhangot kiált a rigóknak az erdő, a patakok tavaszi sietése meglassúdik, mert tükröt kell tartani a nádi népnek, a melegedő szél meghentereg a rétek hímes párnáján s a lepkék úgy szállnak a virágokra, mint a szúzi csók, amikor – egyhangú és ezerszínű kiáltását szétkiáltja az erdőben a kakukkmadár.

Milyen távol és milyen közel van az emberhez! Távol, mert titokzatos, és közel, mert szeretjük, mert a tavaszt mondja, mert lány hangja megsimogatja az arcunkat, és mond valamit, amit nem értünk, de bennünk marad és gondolunk rá.

– Hány évig él a kedvesem? Mondd meg nékem, kakukkmadár! – kérdezzük talán csak gondolatban, de mindig hozzátesszük a „madár” szót, ami csak azoknak a madaraknak jár ki, akik valamiképpen közel állnak hozzánk. Senkinek soha eszébe nem jutna azt mondani: verébmadár, cinkemadár, varjúmadár, mert ilyen nincs, de van: fecskemadár, gólyamadár és – kakukkmadár. Olyan ez, mint amikor az öreg parasztember azt mondja:

– Ezt a Pistagyerököt láttam a rétön...

Ha azt mondaná:

– Láttam ezt a Pistát... – ez érdektelen távolságot jelölne meg.

A „gyerök” mindig a közelállást, a szeretetet jelenti, mint a „madár”-szó a kakukk után. Mindenki tudja, hogy a Pista

az gyerek, és a kakukk az madár, és külön-külön szürke fogalmak csak, de együtt sokkal többet mondanak, mint maga a szó, mint ahogy senki se gondol a szóra magára, amikor azt mondja: édesanyám.

Csodálatos, hogy a kakukk hangja bármilyen messze van, mindig közeli, és bármilyen közel van, mindig távoli, mint-ha egyszerre szólna külső és belső világunk erdejében.

Mégis titokzatos madár, és ha hangja sose üti meg bennünk a bosszúság vagy gond húrját, mégis felkapjuk fejünket, ha valami tűzrevaló vénasszony rásüvölt a libaőrző gyerekek közül valamelyikre:

– Így vigyázol a jószágra, te kakukkfi...?!

Egyszóval, van alkalom, amikor a kakukk fiát nem szeretik, de ez csak az emberek között fordul elő. Csak az emberek között, akik ettek a Tudás Fájáról (A nehézség abba a bűdös kégyóba – mondta erre vonatkozólag annakidején Matula, a csikász, akiben apai barátomat, tanítómat és meseteremet tisztelhetem...), de az erdők világában nem ismerik ezt a szót, hogy szeretem, vagy: nem szeretem. Az erdők és mezők világában nem ettek a Tudás Fájáról, és csak azt tudják, hogy: van, és azt tudják, hogy: nincs. Ami van: az van, és ami nincs: az nincs, s ezzel vége.

Kakukkfi pedig igenis van. Mert mért ne lenne? Matula – fent említett tanárom, tudója minden réti, nádi és erdei dolgoknak – ugyan azt mondta, hogy amikor a fecskék elmennek, a kakukk is átvedlik, és karvaly, esetleg vércse lesz belőle, de ezt nem hittem, és meg is mondtam neki:

– Nem hiszem én ezt, Matula bácsi...

– Hát mondtam, hogy én hiszem? – és sűrű bagólevet serecintett a vízbe, amitől a halak ész nélkül távoztak.

Kakukkfiak tehát vannak, de kakukkfészek – olyan nincs. És itt kezdődik a titokzatosság. Kakukkszeretem van és kakukktojások is vannak. Vannak, azonban idegen fészkekben. Sármány, csíz, pinty, poszáta, nádirigó és még vagy harmincféle kismadár fészkekben, mert hiszen „szegény” kakukknak – mondtam már – fészke nincs. A kakukk erről – hogy úgy mondjam – le tud mondani... És le is mond. De csendben, mert amilyen szívesen és hangosan jósol kedvesünknek akár száz esztendő, olyan csendben leselkedik, amikor tojását idegen fészkekben el akarja helyezni. És amint a kiszemelt kismadár elhagyja a fészket, hogy egyen valamit – mert hiszen a tojásokat még csak rakja, de nem költi –, a kakukk azonnal ott terem, és maga is beletojik *egy* az idegen fészkekbe. Egyazon fészkekbe csak *egy*, és sohasem többet. A kismadár nem tud számolni, a kakukk azonban tud, mert – nehogy a számadásban hiba essék – a saját tojása helyett *egy*et kivesz, elviszi és megeszi. Ez a legegyszerűbb egyszerűség. És másnap vagy harmadnap már új fészkek felett leselkedik...

A csodálatos azonban ebben az egyszerűségben az, hogy a kakukk mindig olyan madár fészkébe tojik, amelyik fajtának fészkekben egyszer *maga is kikelt, és olyan színűt*, mint annak a madárnak tojásai, amelyek fészkébe a sajátját belecsempészi. De még ez se elég! Az a kismadár csak tízedrésze a kakukk nagyságának, és a kakukknak – ha „tisztesleges” lenne – tízszer akkora tojást kellene tojni, de a kakukk ezt nem teszi. Tojása alig valamivel nagyobb a szerencsétlen kis mostoháénál, de sokkal *súlyosabb*, és ha még ez se lenne elég, a kakukktojás két három nappal *előbb* kel ki, mint az édesgyerekek, s ezzel azoknak sorsa be is teljesedett.

Szegény kis szülők nem tesznek különbséget a gyerekek között, és szárnyszakadásig hordják az enivalót, de az ő regulájuk szerint annak *kell* adni a falatot, amelyik legmagasabbra nyújtja a száját, tehát a legéhesebb. Igen ám! De a kakukkfí előbb kelt ki, gyorsabban nő, legmagasabbra nyújtja éhes száját, és majdnem minden falat az övé. Az édesgyerekek a fészek peremére szorulnak, onnét pedig a földre, a pusztulásba. A kis mostohák nem tudják az egyszerűet, nem veszik észre, hogy napról-napra kevesebb a fiaik száma, de a kakukkfí nem is hagyja, hogy nagyon törjék a fejüket!

– Enni akarok! – rázza szárnyát követelően. – Még, még!

S a kis szülők talán még büszkék is óriási és telhetetlen „gyermekükre”, aki egy szép napon szárnyat bont, azt se mondja, hogy befellegzett, és elmegy kakukknak, merthogy annak is született.

Ezek után méltán haragudhatnának a kakukkra, és ítéletet mondhatnának felette, ami nem lenne sem okos, sem igazságot ítélet.

A kakukk azért rakja idegen fészekbe tojásait, minden fészekbe csak egyet, mert egy kakukkpár a hat-hét kakukkfít nem tudná élelmezni és felnevelni, és megszűnne a kakukkok derék nemzetsége, amitől aztán sírva fakadhatna az ember. Persze nem azért, mert ezek után nem tudnánk meg, hogy kedvesünk meddig él – mert az a végén többnyire kiderül –, hanem azért, mert az erdőt és a gyümölcsöst megennék azok a szőrös hernyók, amelyeknek pusztítására egyedül a kakukk és *csak a kakukk* rendeltetett.

És: igaz ugyan, hogy egy kis kakukk felnevelése három-négy kismadár pusztulását jelenti, de az az egy kakukk húsz kismadár helyett dolgozik az igazi, Nagykönyvben való elő-

írás szerint, és éppen azokat az ujjnyi szőrös, lucskos, förtelmes férgeket pusztítja, amelyektől minden más madár undorral és ijedten fordul el.

Ne bántsuk hát a kakukkot még gondolatban se, és ne higgyünk rosszat felőle! Mindent úgy tesz, ahogyan tennie kell: az ő törvénye maga a Törvény, s ez a törvény maga az Élet.

Hát lenne májusi erdő és tavasz kakukk nélkül? Bizony, szomorú erdő és szomorú május lenne az nagyon. Egyszer kint aludtam valahol az erdőn, és a hideg sötétségben arra ébredtem, hogy szól a kakukk. Nézem az órám: éjfél. A fák mozdulatlanul álltak az éjfél nehéz dermedésében, és még a némaság is visszafojtotta lélegzetét, mert megszólalt a kakukk, s az erdő titkos magánya másnapos, puha éjszaka lett egyszerre.

Elnyújtózkodtam, és gondolataim álmos párnáján a kakukkmadárral aludtam el, de az éjféli kakukkszó a szívemben van még ma is.

(1949)